

NOTAT april 2014

tittel:

Storfe – dyrevelferdskrav i økologisk regelverk

Tabellen gir oversikt over økologiske tilleggsregler, med utgangspunkt i vanlig norsk produksjon. Bioforsk Økologisk har bidratt med kommentarer og faglige innspill. For utfyllende informasjon om dyrevelferdsproblemer i vanlig storfeproduksjon, se www.dyrevern.no/landbruk

Ifølge Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM), er ikke dyrevelferdsforskjellen mellom vanlig og økologisk regelverk særlig stor for storfe: Økt tilgang til beite og uteområder, bruk av gruppebinger for melkeførede kalver og økt plasstilgang for storfe i vekst er positivt. Gruppering av unge kalver som får die i tre dager, såvel som beiteforhold, kan medføre hygieniske utfordringer på grunn av mer eksponering for patogener og parasitter. Disse utfordringene kan imidlertid løses med godt stell. Praksisen med å la kalven sugemoren i tre dager gir en stor utfordring i det å kontrollere at kalvene får tilstrekkelig mengde med råmelk. (VKM, 2014)

Storfe holdes enten i kombinert kjøtt- og melkproduksjon, eller som ren kjøttproduksjon (såkalt kjøttfe). Det er vanlig på både konvensjonelle og økologiske gårder å holde kjøttfe som utedrift, i familiegrupper. Kjøttferaser, som Hereford og Aberdeen Angus, produserer kun melk til sine egne kalver. Kjøttfe har dermed bedre helse og et mer naturlig liv, siden de gjerne lever utendørs i familieflokker hele året.

Problemstillingen med å måtte være bundet på bås er dermed mest relevant for melkekyr, siden båsfjøs i utgangspunktet blir bygd for slikt dyrehold. På en liten andel gårder som har sluttet med melkekyr blir det imidlertid holdt bundet kjøttfe i gamle båsfjøs. Økologisk sertifisering for fjøstype har derfor dyrevelferdsmessig betydning mest for melkekyr, men til en viss grad også for kjøttfe.

	Vanlig regelverk i Norge	Økologiske Debio-tilleggsregler	Ytterligere tilleggsregler for KRAV
Bås eller løsdrift	Båsfjøs er tillatt, men løsdrift er påbudt for alle nybygg (cirka halvparten av dagens melkekyr er i båsfjøs). Fra 2034 blir båsfjøs forbudt, utenom i besetninger med opptil 35 melkekyr. (Gj.sn.)	På økologiske gårder med opptil 35 melkekyr er båsfjøs tillatt. Kyrne skal da få komme ut i luftegård eller på beite minst to ganger i uka. ¹ På større økologiske gårder er kun løsdrift tillatt. Det er ikke krav om at kyr i løsdriftsfjøs skal få	Fra 2014 er båsfjøs kun tillatt på økologiske gårder med opptil 45 melkekyr. (Gj.sn. besetningsstørrelse i Sverige er cirka 70 melkekyr.) Kviger får ikke bindes opp før ved 20

¹ Kilde: Landbruks- og matdepartementet, "Økologisk: Løsdrift i melkeproduksjon", URL: regjeringen.no, publisert 1. februar 2008.

	<p>besetningsstørrelse i Norge er 24 melkekyr.)</p> <p>Kviger kan bindes opp fra 6 måneders alder. Kua er gjerne i overkant av 24 måneder når hun føder.</p>	<p>komme utendørs i vinterhalvåret.</p> <p>I løsdrift er det ikke større arealkrav, ifølge VKM (2014).</p>	<p>måneders alder.</p>
Kutrener i båsfjøs	<p>I båsfjøs er det tillatt med kutrener. Dette er en bøyle over kua som kan gi henne elektrisk støt om hun skyter rygg.²</p>	<p>(Ingen tilleggsregler)</p>	<p>(Kutrener er forbudt i Sverige, og dermed heller ikke tillatt på økologiske svenske gårder.)</p>
Utemuligheter og beiting for melkekyr og ammekyr	<p>Påbudt med minimum 8 uker beiting. Bl.a. pga beitetilskuddet, har rundt 80% av norske melkekubesetninger kyrne på beite i 12 uker eller mer.³</p> <p>For løsdriftsfjøs har det vært en overgangsperiode med unntak fra beitekravet, men fra 2014 blir dette kravet også å gjelde kyr i løsdriftsfjøs. (Det er mulig å erstatte beiting med luftegård, hvis gården ligger slik til at beiting ikke lar seg gjennomføre uten dyre investeringer.)</p> <p>Det er ikke noe krav om at kyr i løsdrifts- eller båsfjøs skal få komme seg utendørs utenom beiteperioden.</p>	<p>Kyrne skal være på beite fra gresset er 5-10 cm og så lenge det er gjenvekst på gresset. Et minimum er 8 ukers beiting, som i vanlig regelverk. Det er ingen mulighet for å bruke luftegård i stedet for beiting.</p> <p>Utenom beiteperioden skal båskyr få komme seg utendørs minimum to ganger per uke.</p>	<p>(samme regler som Debio)</p>
Utemuligheter og beiting for kalver, ungdyr og okser	<p>Det er ikke påbudt at ukasterte hanndyr eldre enn seks måneder skal ha ute- eller beitemuligheter.</p> <p>Regelverket er litt uklart på når kalver skal være på beite, men det kan tolkes som fra</p>	<p>Okser under ett år skal i utgangspunktet være på beite i beitesesongen. Det er imidlertid unntak hvis bonden mener dyret er farlig å håndtere (dårlig HMS). I fall beite ikke er mulig, skal luftegård benyttes.</p>	<p>Kalver eldre enn 4 måneder skal få være utendørs i beiteperioden</p> <p>Okser skal primært få komme på beite, kun avlsokser kan holdes i luftegård i beiteperioden.</p>

² Hensikten med kutrener er at kua beveger seg litt bakover før hun skyter rygg når hun gjør fra seg, og dermed ikke skitner til båsen med gjødsel. Kutrener fører til ytterligere hindringer av naturlig bevegelse, sosial kontakt og kroppspleie. Vissheten om faren for å få støt kan utgjøre en stressfaktor, og føre til økt forekomst av sykdommer som klinisk mastitt og ketose. Kilde: Rådet for dyreetikk, "Uttalelse om kutrener", URL: radetfordyreetikk.no, mars 1994.

³ Kilde: Hegrenes, A. et al., *Flere dyr på sommerferie? Evaluering av beiteordningene*, NILF, Notat 7, 2012.

	6 måneders alder.	Okser over ett år gamle kan holdes i husdyrrom med fri adgang til en luftgård hele året, i stedet for å gå på beite i sommerperioden.	
Drektighet og fødsel	Fødebinge er kun påbudt i løsdriftsfjøs, og ikke i båsfjøs. I løsdriftsfjøs skal det være en fødebinge per 25 kyr. Slik bingje er viktig for at kua skal få være uforstyrret med den nyfødte kalven sin. Det er tillatt at båskyr føder bundet på båsen. Det er tillatt å behandle kua med hormoner for å stimulere til brunst. Slik behandling brukes i moderat grad i Norge. ⁴	Hormonbruk, for å fremkalle brunst eller ved kunstig befruktning, er forbudt.	Uansett løsdrift eller båsfjøs, skal kua få være i fødebinge når hun føder. Det vil si at det ikke er tillatt at båskyr føder mens de er bundet på båsen.
Adskillelse ku/kalv og melkedrikking	Det er tillatt at kalven tas fra mora rett etter fødselen, og dette er vanlig. ⁵ Kalven får tildelt råmelk på flaske, og senere gjerne melkeerstatning framfor kumelk. Kalven får tildelt melk eller melkeerstatning i bøtte, og denne er ofte uten smokk. Dermed får kalven ikke tilfredstilt sugebehovet. Å ikke få suge er stressende for kalven.	Kalven skal være med mor minimum de tre første dagene etter fødselen. ⁶ Melkeerstatning er forbudt, og kalven skal få naturlig melk i minst tre måneder. Første levemåned skal kalven enten få melk via diing eller via bøtte med smokk.	(Samme regler som Debio. Det er imidlertid kun påbudt at ku og kalv skal være sammen ett døgn.)
Oppstalling og føring av små	Kalvene kan oppstalles i alene i en liten bingje fram til maksimalt 8 ukers alder, men	Kalver kan kun oppstalles alene i enkeltbingjer fram til en ukes alder.	Om kalven i unntaksfall må være lengre enn en uke i enkeltbingje, skal bingen

⁴ Kilde: Refstad, A., Gillund, P. og Karlberg, K., *Fruktbarhet i fjøset*, Fagbokforlaget 2014.

⁵ Ifølge en spørreundersøkelse utført i 2007, får kalven die minimum én dag av mora i 10,5% av norske konvensjonelle melkekubesetninger.
Kilde: Gulliksen, S.M., et al., "Respiratory Infections in Norwegian Dairy Calves", *J. Dairy Sci* 92: 5139-5146, 2009.

⁶ Ifølge en kartlegging i 2009, lar 27 % av økologiske melkebønder kalven få die lengre enn tre dager. Av disse går 1/3 kalvene sammen med ammeku (fosterku) i deler av melkeperioden. De fleste lar kalvene die i en til to uker. Noen har diing hele melkeperioden (12 uker).
Kilde: Henriksen, B., *Ku, kalv og diing- Økobonden sine erfaringar*, Poster, Bioforsk 2010.

<p>kalver</p>	<p>rundt halvparten av norske gårder har kalvene i alenebinge kun opptil 2 uker.⁷</p> <p>Det er tillatt å bare gi kalvene melkepulver-drikk i bøtter, uten smokkfôring. Dette er utbredt, til tross for at kalvenes sugebehov kan tilfredstilles betydelig ved å gi dem melk via en gummispene, såkalt smokkfôring.</p>	<p>Kalvene får fersk melk – ikke melkeerstatning – i minst 3 måneder. Første måneden skal de få drikke av smokk, i fall de ikke dier.</p>	<p>være like stor som to vanlige enkeltbinger.</p> <p>Kalvene dier ei ku eller drikker gjennom en gummispene i naturlig stilling, slik at melken havner i riktig mage og sugebehovet tilfredstilles.</p>
<p>Oppstalling større kalver, ungdyr og Okser</p>	<p>I fellesbinge for kalver gjelder disse arealkravene per dyr med følgende levendevekt: inntil 150 kg 1,5 m² inntil 220 kg 1,8 m² over 220 kg 2,0 m²</p> <p>Okser tillates oppbundet.</p> <p>Når oxen er i bing, er det tillatt at hele gulvet er drenerende, det vil si at det er fullspaltegulv. Det innebærer at oksene ikke får noen komfortabel liggeplass, og får redusert dyrevelferd. En fullspaltegulv-bing innebærer dessuten at dyra må stå trangt, slik at de klarer å trække møkka tilstrekkelig gjennom spaltene.⁸</p>	<p>I fellesbinge for kalver gjelder disse arealkravene per dyr med følgende levendevekt: inntil 100 kg 1,5 m² inntil 200 kg 2,5 m² inntil 350 kg 4 m² fra 350 inntil 500 kg 5 m² over 500 kg 1 m² per 100 kg</p> <p>Ifølge VKM (2014), gir de større arealkravene trolig velferdsmessig effekt for dyr tyngre enn 300 kg.</p> <p>Okser tillates oppbundet. Men på samme måte som med melkekyr, skal dyra da få komme seg utendørs minimum 2 ganger per uke.</p> <p>Okser som slipper å være oppbundet, skal være i bing der minst halvparten av gulvet er fast dekke.</p>	<p>I fellesbinge for kalver gjelder disse arealkravene per dyr med følgende levendevekt: Inntil 60 kg 1,5 m² Inntil 90 kg 1,7 m² Inntil 150 kg 2,2 m² Inntil 250 kg 2,9 m² Inntil 350 kg 4 m² fra 350 kg: minst 5 m² (1 m² per 100 kg)</p> <p>(Regelverket er tilpasset vektclassene i svensk forskrift, og er dermed ikke direkte sammenlignbar med Debios tall.)</p> <p>(Svensk djurskyddsforskrift innfører fra 2017 krav om at hannedyr eldre enn seks måneder skal holdes i løsdriфт.)</p>

⁷ Kilde: Gulliksen, S.M. et al, "Enteropathogens and Risk Factors for Diarrhoea in Norwegian Dairy Calves", J. Dairy Sci 92: 5057-5066, 2009.

⁸ Bakgrunnen for å tillate fullspaltebinge er HMS-hensyn; det er forbundet med stor grad av risiko for personer å bevege seg inn til store okser for å rengjøre gulvet. Ved oppstalling på drenerende gulv vil det normalt holde seg tilstrekkelig rent kun ved at dyrene selv trækker ned møkka. Mattilsynet begrunner forslaget om fullspaltegulv for okser med utfordringene relatert til hygiene og røkterens sikkerhet. FoU viser derimot at slike utfordringer kan løses, for eksempel med tråkkutgjødsling (skrå liggeplass strødd med flis), tråkkalle (skrå liggeplass strødd med halm), talle eller liggebås. Kilde: Norsøk, *Økologisk landbruk – Selvrekrutterende storfekjøttproduksjon*, Småskrift 1, 2005.

<p>Fôring</p>	<p>Fôret til storfe består av kraftfôr og grovfôr. Sistenevnte kan typisk være ferskt gress, høy, silo eller rotgrønnsaker.</p> <p>Ingen spesifikke krav om grovfôr- eller kraftfôrandel. Gjennomsnittlig grovfôrandel ligger rundt 60 %.⁹</p> <p>Ifølge VKM (2014) bruker rundt 65% av konvensjonelle besetninger mer kraftfôr enn maks tillatt grense i økologisk regelverk.</p>	<p>Dyr eldre enn 6 måneder skal ha minimum 60 % grovfôr (de første 3 måneder av laktasjonen er grensen minimum 50 %).</p> <p>Økokyr har gjerne lavere melkeproduksjon, fordi de er mer på beite og dermed får svakere fôring. Dette er positivt fordi lavere melkeproduksjon bidrar til å minske risikoen for en del produksjonslidelser, f.eks. jurbetennelse.</p>	<p>Spesifikt krav om at grøvforet skal smake godt, for å stimulere til stort grovfôrøpptak. Avlsokser i luftegård bør få tildelt ferskt grovfôr i beiteperioden.</p> <p>Dyr yngre enn 6 måneder skal ha minimum 70 % grovfôr.</p>
<p>Transport til slakteri</p>	<p>11 timers transporttid i det tre nordligste fylkene, og 8 timers transporttid i resten av landet.</p>	<p>Dyr skal transporteres i de grupper de gikk i før transporten. (Samme transporttid tillatt)</p>	<p>(Samme regelverk som Debio, men 8 timers transporttid gjelder i Sverige)</p>

Kilder:

KRAV, *Regler för KRAV-certifierad produktion utgåva 2013*, URL: krav.se, publisert 2013.

Landbruks- og matdepartementet, Forskrift om hold av storfe, 22. april, 2004.

Mattilsynet, *Veileder B – utfyllende informasjon om økologisk produksjon*, URL: mattilsynet.no, sist endret 17. desember 2012.

Vitenskapskomiteen for mattrygghet, *Comparison of organic and conventional food and food production - Part II: Animal health and welfare in Norway*, Rapport til Mattilsynet, 30. april 2014.

⁹ Kilde: Tine Rådgivning, *Statistikksamling 2011, 2012*.